

خود انکرنا ڏنی و دوڑا یہ کسان پی

نقیسین

د. صلاح الدين سلطان

وہر گیران

خەدیجىا عەبدۇلخالق دھوكى

پەرتقۇك: خودانىكىرنا ئىنى و دۆزىا يەكسانىي

نېھىسىيەن: د. صلاح الدین سلطان

وەرگىيەران: خەدىجىا عبدالخالق دەھۆكى

راستقەكىن: ئەدريس غازى

بەرگ: بەختىار بادى

زمارا سپاردنى: (2202)

چاپخانە: زانا - دەھۆك

تىيەرماز: (500) دانە

چاپا ئىكىيى: 2010

پیشگوتنا و هرگیزی

سەردەمی مە دئىتە نىاسىن ب سەردەمی - گومانا - د رىكا ژنا
بوسلماندا ئەقا سەتىرك لى ھاتىھ گرتەن د سەردەمی شەپى سار دا -
سەردەمی شەپى ھزر و بىر و باوهرا - پاشى دۇزمىن ئىسلامى
شکەستن خوارى د شەپى روى ب روى بۇونىدا ب درېزاھيا مىزۈوبى
... چونكى ژنى رۆلى خۆ بى گرنگ و ھەستەوەر بى ھەى ل سەر
جقاكى لەوا بخۇ بكارئىنان داكو بىيىتە چەكە كى كۈزەك ژبۇ ھەرفاندىنا
جقاكى و سەرىيچىكىرنا ل سەر ھەمى تىشتا وەك ھزر و بىر و باوهرا و
عەدەت و تىتالىن جقاكى ل ژىر گەلەك ناڭ و دورىشما ژ وانا رزگارىكىن
و ئازادكىرنا ژنى.

لەوا دى بىزىن پەيغىن ل دۆر دوزا ژنى و رۆل و ئەركىن وى دى مغا
تىيدا ھەبىت ب ھشىاركىن و تىگەھاندىنا ژنى و ھەمى ئەندامىن جقاكى
ب وى رۆلى ب رىز و بەا بى ئايىنى ئىسلامى دەستىيشانكىرى بۇ ژنى ...
ژېھر ھندى مە بەھر دىت پەرتوكخانا كودرى دەولەمەند بکەين ب
وھرىغاناندا جورە پەرتوكال دۆر ژنى داكو مغا ژى بىيىتە وھر گرتەن
... و ل دەمى وھرىغانى من ھەول دايە دەستكارىي بکەم د ھندەك
تەوهەراندا داكو ھزرا سەھرە كى يا پەرتوكى بگەھىنەمە خواندەقانى.
ھىقى خوازم ژ خودايى مەزن ۋى كارى ژ مە قەبويلى بکەت و بکەتە د
تەرازىيا خىرەن دەيىك و بايىن مەدا ل رۆزا قىامەتى و ھىقى دكەم جىنى
مغا وھر گرتەن بىت.

وھرىپا پەرتوكى

خەدىجا عەبدۇلخالق عەلى

پیشگوتن

ژن ژيانا خو دهستپېدکەت د خىزانەكىدا كو دەيك و باب تىدا
ھەنە، باب د وى خىزانىدا ئەركى خودانكرنا وى ھەلدگريت و
دكەفيته سەر ملىن وى ھندى كچ بىت دەما شوي دكەت ژى
خودانكرنا وى دكەفيته سەر ملىن ھەۋىزىنى وى و ئەگەر بەرددوام
ژيانا خو دگەل ھەۋىزىنى خو بوراند و زارۇك ژى پەيدابوون و بۇ
دەيك دى مافيٽ وى دووجاركى پەر لى ئىن ل سەر زارۇكىن وى
دگەل بەرددوامبۇونا مافى وى ل سەر ھەۋىزىنى وى، ئەفە د
كاودانىن سروشتىدا و ئەگەر ھات و كچى شوي نەكر ژى دى
خودانكرنا وى مينيٽە ل سەر بابى وى.

دى ھەول دەين ب ئانەھيا خودايى مەزن بەلگەيىن پېيدفيكىرنا
خودانكرنا ژنى دياركەين ل ھەرسى كاودان دگەل دياركىرنا
تايبەتمەندىيىن ژنى ل ھەبۇونا ھەر ئىك ژ كورى يان ھەۋىزىنى يان
بابى.

تهوهری ئىكى

مافى كچى د خودانكرنىدا د شەريعەتى ئىسلامىدا

ئىك: بەلگە ل سەر پىدفيا خودانكرنا زارۋىكا ل سەر بابى د شەريعەتى ئىسلامىدا

1- ياخاتىيە فەگۇھاستن ژ ئىمامى بوخارى و مۇسلمى و بەيەقى ژ عائىشايى (خودى ژى رازى بىت) كۆت: ياخپىغەمبەرى خودى ئەبو سوپيان زەلامەكى دەست گرتىيە ئەرى بۇ من ھەيە ئەز ھندەكى ژ پارى وى راکەم؟ پىغەمبەرى گۆت: (ھندى راکە ھندى تىرا تە و زارۋىكىن تە بىكەت ب چاڭى).

2- دىسان ھاتىيە فەگۇھاستن ژ ئىمام ئەحمد و نەسسىائى ژ بابى ھورەيرە ژ پىغەمبەرى (سلافىت خودى ل سەر بن) گۆت: (سەددەقەيان بىدەن)، زەلامەكى گۆت: من دىنارەك ياخەي؟ پىغەمبەرى گۆتى: (بىكە سەددەقە ل سەر نەفسا خۇ)، زەلامى گۆت: من دىنارەك دى ژى ياخەي، پىغەمبەرى گۆتى: (بىكە سەددەقە و ب مەزىخە ل سەر ھەۋىنە خۇ)، زەلامى گۆت: من دىنارەك دى ژى ياخەي، پىغەمبەرى گۆتى: (بىكە سەددەقە ل سەر زارۋىكىن خۇ)، جارەك دى زەلامى گۆت: من دىنارەك دى ژى ياخەي، پىغەمبەرى گۆتى: (بىكە سەددەقە ل سەر خولامى خۇ)، زەلامى گۆت: من دىنارەك دى ژى ياخەي، پىغەمبەرى گۆتى: (تو چىتەر دزانى دى جلىكەي).

3- گوتنا خودایی مهزن {فیان أرضعن لكم فآتوهن أجورهن} {الطلاق:6}، ئانکو (و ئەگەر [پاشتى ھينگى] وان شىر دا [بچويكىت ھەوه] ھەقى وان بدەنى)، وەسا ديارە كو خودانكرنا زارۆكان ل سەر بابى يە، شىخ (نوح علی سليمان) دېيىزىت: (بەلگە ل سەر ھندى يە كو خودايى مهزن حەقى شيردانى يى كريه ئەرك ل سەر بابى و شيردان ژى ژ خودانكرنىيە).

ژ ۋان ھەرسى دەقا وەسا دياردېيىت كو خودانكرنا زارۆكا ل سەر بابى يە و ب راستى من ج زانا نەدىتىنە بىيڭىن خودانكرنا زارۆكا ژلايى بابى ۋە تىشەكى باشه بەلكى ھەمى دېيىزنى ئەركە و پىددەفيە خودانكرنا وان ل سەر بابى بىت، و ئەگەر پەرانيا (جمهورى) زانىيان ل سەر ھندى بن كو پىددەفيە خودانكرن ل سەر بابى بىت، (ئىبن حەجەر) ژى دېيىزىت: (ھندهك دېيىزنى خودانكرنا ھەمى زارۆكان چ د نەقام بن يان د بالق بن، كچ بن يان كور، ل سەر بابى يە، ئەگەر وان چ پارە نەبىت ژى ب مەزىخن پەرانيا زانا بۇ ھندى چۈوينە كو (پىددەفيە باب زارۆكان خودان بىكەت حەتا كور پىيدىگە هيit (بالق دېيىت) و حەتا كچ شوى دكەت).

ئەڭ دەقه وەل مە دكەت بېيار بىدەين ھەمى زارۆكان -كچ و كوران- مافى خودانكرنى يى ھەى ل سەر بابى، بەلى كچى تايىبەتمەندىيەكا ھەى د خودانكرنىيەدا، و ئەڭھەزى دى ئىيىتە شەرقەكىن د تەھۋەرى دووپىدا.

دوو: تایبەتمەندىا كچى د خودانكىرىيدا

هندەك زانا بۇ هندى دچن كو كچى تايىبەتمەندىا خۇ يَا هەى د
پىدەفيا خودانكىرىيدا و هندەكىين دى ژى بۇ هندى دچن كو
يەكسانى بەھىتەكىن دنافبەرا كور و كچاندا و ئەفيىن خوارى ئەو
ھەردوو بوجۇن دگەل ئىكلاڭرنى دنافبەرا واندا:

بوجۇنا ئىكى: خودانكىندا كچى حەتا شوى دكەت و با كورى حەتا
پىدەھىت يان كاردىكەت:

كومەكا زانىيان وەسا دېيىن كو خودانكىندا كچى پىدەفие و ئەركە ل
سەر بابى حەتا شوى دكەت، دەمىش شوى كر وى دەمى دى بىتە
ئەركى ھەۋزىنى وى، بەلى يَا كورا پىدەفие حەتا پىدەھىت و
ژوانا:

1- كورى ھەممامى حەنەفى دېيىزىت كو حەنەفى وەسا دېيىن دى
باب كورى خودان كەت حەتا دگەھىتە وى راددى بشىت كار بکەت
و مەرج نىنه پىبگەھىت بەلى دگەل كچى وەسا نىنه بەلكى پىدەفие
خودان كەت حەتا شوى دكەت ئەگەر خودان مال نەبن و بۇ نىنه
ئەو بىدەتكارى يان خزمەتكىنى خۇ ئەگەر شىيانىن ھندى ژى
ھەبن، زىدەبارى كو ئەگەر ژن ھاتە بەرداو و ژفانى (عواددا) وى
بىدوماھى ھات دىسان جارەكى دى خودانگىندا وى دى بىتە ئەركى
بابى.

2- (ئىن حەزم) فەدگوھىزىت ژ ئەبو حەنيفە و حەمادى كورى
ئەبو سليمانى كو فەرە ل سەر زەلامى زارۆكىن خۇ يىن بچويك

خودان بکهت ب تایبەت يىن پىدۇنىج كور بن ج كچ و ئەگەر د مەزىن بن و د پىدۇنىج بن خودانكىرنا كچا دكەفيتە سەرملىئىن وى وەك ئەرك بەلى ياكورا نابىتە ئەركى وى، دىسان ئەگەر كورپىن وى د نەساخ بن يان شىيانىن كارى نەبن دكەل هندى ژى خودانكىرنا وان نابىتە ئەركى بابى بەلى فەرە كچىن خۇ يىن مەزىن خودان بکهت خۇ ئەگەر د دورست ژى بن و شىيانىن كارى ژى هەبن.

3- دىسان د شرۇفەكىرنا پوختەيا (خليل المالكي) دا يا هاتى: خودانكىرنا كورى ل سەر بابى يە حەتا پىدگەھىت بەلى ياكچى حەتا شوى دكەت و دھىتە قەگۇھاستن بۇ مالاھەۋىزىنى وى و ئەگەر هاتى بەردان جارەكا دى خودانكىرنا وى دى بىتە ئەركى بابى حەتا جارەكا دى شوى دكەته ۋە.

4- (ئىن حەجەر) دېيىزىت پەرانىا زانايان يىن رىكەفتىن ل سەر هندى كۆئەركە ل سەر بابى زارۇكىن خۇ يىن كور خودان بکەت حەتا پىدگەھەن و يىن كچ حەتا شوى دكەن، (سيوطى) دېيىزىت ئەو ئەحکامىن تايىبەت ب كچى ۋە ڦىلى كورى ئەون كو كچ ل بەرى كورى دھىت د (حضانة) و خودانكىرنىدە.

5- دىسان د شرۇفەكىرنا (النيل) دا يا هاتى كور دەمى پىدگەھىت و كچ شوى دكەت خودانكىرنا وان ل سەر بابى نامىنىت. ب ۋى رەنگى حەنەفى و مالكى و پتىيا شافعىيان و زانايىت (الأباضية) ل سەر هندى د رىكەفتىنە كو كچ بھىتە خودانكىرنا

حهتا شوی دکهت بهلی کور دی هیته خودانکرن حهتا دشیت کار
بکهت و پشتی هینگی نه ئه رکه بهلی خوبه خشينه.

بوچونا دووی: جوداهی نینه دنافبهرا کوری و کچیدا د
خودانکرنیدا:

هندهك زانا دبینن کو ج جوداهی نینه د خودانکرنیدا دنافبهرا
کور و کچا دا و ژوانا:

1- (ئبن حەزم) دبىزىت: (فەرە ل سەر ھەر ئىكى ژ ڙن و زەلامان،
مهزن و بچويكان دەستپېيىكەت ب وى تشتى يى پىدفى و بىي وى
نەقهتىيەت ژ مەزاختنى و جل و بەرگا ھەر ئىكى ل دويش كاودانى
خۆ يى ئابۇرى ل دويقرا پىدفييە ھەر ئىك ب خودانكىدا وى رابىت
يى ج مال نەبىت و ج كار د دەستادا نەبن خۆ پى خودان كەت
وهكى بابى و باپيرى و داپيرى و هندى د سەردا و كچ و كورا و
هندى دبن دا وهكى برا و خويشك و هەۋىشىنا ئەقان ھەميا دى
بخودان كەت بىي ئىكى بەرا ئىكى بىيختىت بهلی بەلكى دېيت د
يەكسان بن).

ھەر ھەمان زانا بەرسقا ئەبو ھەنيفەي ددەت ئەھوی دبىنەت کو
(پىدفييە كورى خودان كەت حهتا پىدگەھىت و بشىت کار بکەت و
كچى حهتا شوی دکەت) و دبىزىت: (دەق دگشىنە د پىدفييَا
يەكسانىي د خودانکرنیدا بىي جوداهى دنافبهرا کور و کچاندا).

2- (ئبن قودامە) ئەلمەقدەسى (يەكسانىا بىي جوداهى) د
ھەلبىزىريت و دبىزىت دەمى پىغەمبەر (سلافيت خودى ل سەر

بن) دبیزیته (هندی): (خندي ما يكفيك وولدك بالمعروف)، ئانکو:
(هندی راکه کو تىرا ته و زارۆکىن ته بکەت ب چاكى) چ جوداھى
نهئىخستىيە دناfebەردا يى پىگەھشتى و مەزن و يى دورست دا).

3- ديسان هەردوو زانا (شەوكانى) و (سەنغانى) في رامانى دوپات
دەن، (شەوكانى) دبیزیت: فەرمۇودا (هندی) يى گشتىيە د پىدفيا
خودانكىدا مەزن و بچويكاندا ... و جەھى گشتگىر (عموم) گرتىيە، و
(سەنغانى) ڙى دبیزیت پىدفيا كور بھييە خودانكىدا پشتى
پىدگەھيت، و ئەف رامانە دھييە وەرگرتەن ڙ گشتگىريدا دەقى و
نابىت بھييە گرىدان ب بچويكانقه بتنى ئەگەر گرۇۋەك ل سەر
ھەبىت ڙ فەرمۇودەيەكا دى.

سەرەرای هندی کو شەوكانى شافعى ڙ وان د هەزمىرىت يىن
دبیزىن: (پىدفيا كور بھييە خودانكىدا حەتا پىدگەھيت و كج
حەتا شوی دەن، (بەلى دبیزیت من دەقەكى شافعى دىت رامانەكى
دى دگەھىنيت ئەۋۇزى دبیزیت باب دى زارۆكىن خۇ خودان كەت
حەتا پىدگەهن كور بن يان كج و پشتى هيڭى ل سەر رادبىت ئەف
ئەركە بتنى ئەگەر بقىت وەك خۆبەخشىن كج بن يان كور ب
مەرجەكى کو د نەساخ نەبن کو نەشىن كار بکەن.

ديسان خودانى (تكملة المجموع) دەمى بەرسقا حەنەفيان دەدت
دبىنيت کو نابىت في تايىبەتمەندىيى بەنە كچى چونكى نە يان
دورستە ڙېھر كو كج ڙى دشىت كار بکەت وەك نقيىسىر يان كاركەر
ل قوتا بخانىن زارۆكان... هەت ڙوان كارىن ڙن بشىت رزقى حەلال ب

دەست خۇ بىيخت و ڙنى ل سەر دەمى ئەبو حەنيفەي كارى
چىكىرنا جلكان دكرو د فرۇتن.

ڙ ئەقا بۇرى بۇ مە ديار دبىت كو بوجۇندا دووئي يا پەسەندە ڙلايى
حەنبەلى و (ظاهري) و شىعەيىن زەيدىي و گۆتنەكا شافعىان ۋە.

كەنگەشە و ئېڭلاڭرن

ڙ هەردوو بوجۇنچىن بۇرى بومە ديار دبىت كو بوجۇندا ئېڭى يا
ئېڭلاڭريه ئەوا دبىنيت پىددىفيه كور بھىتە خودانكرن حەتا
پىددىگەھيت و دشىت كار بکەت وى دەمى ئەو ئەرك دى ل سەر
ملىين بابى رابىت بەلى دشىت وەك خوبەخشىن مەزاختنى لى بکەت
ڙ پەيوەندىيا رەحم و دلۇۋانىي بەلى ئەگەر يى نەساخ بىت ب
رەنگەكى كو نەشىت كار بکەت يان يى خۇ تەرخانكرى بۇ زانىن و
خواندىنى، يان خواند و پشتى هيڭىچ كار نەدىتن كو بشىت خۇ
پى خودان بکەت يان كارەكى دكەت تىرا وى ناكەت وى دەمى باب
دى خودان كەت و هارىكاريا وى كەت، بەلى خودانكرنا كچى دى
مېنىت ئەركەكى شەرعى ل سەر بابى حەتا شوى دكەت چونكى ب
شويكىنى ئەركى خودانكرنا وى دھىتە فەگۇھاستن ڙ بابى بۇ
ھەۋزىنى و ج رېڭر نىن بەرانبەر ڙنى كو كار بکەت كارەكى
بگونجىت دگەل ئەرك و مىيياتىا وى داكو بى منەت بىت ڙ يېن دى،
بەلى لېڭەریان ل دويىف كارى ڙبۇ خودانكرنى نە ئەركە ل سەر وى
وەك يى نىر و ئەف خالىن ل خوارى پشتەغان بۇ ۋى ئېڭلاڭرنى:

1- ڙن د ئىسلامىدا دهیتە ئامادهکرن داکو ب پيرۆزترین پەيام راببیت ئەوزى ئەوه ببىته هەۋزىن بۇ زەلامى و دەيكەكا دلۇغان نەكۆ ببىته خودان كار و پىشە هەروهكى د قورئانا پيرۆزدا هاتى {او من ينشأ في الخلية وهو في الخصم غير مين} {الزخرف:18}، ئانکو (ئەرى ئە و وى بۇ خودى ددانن، يى دناڭ زېر و زىنەتىدا مەزنبووپى، و د هەۋركىيىدا نەيى ب ئەزمان)، دىسان يا هاتى {هو الذي خلقكم من نفس واحدة وجعل منها زوجها ليسكن إليها} {الأعراف:189}، ئانکو (و ئەو [ئانکو خودى يە] هوين ڙئىك كەس ب تنى چىكرين، و هەۋسەرا وى زى زى چىكىر دا بىّنا [سەبرا] وى پى بىت و ل ل دەڤ ۋەھەسىيەت)، ئەۋەزى رىيڭرتنه بۇ ڙنى و ئاراستەكرنە بۇ كارئيانا شىيانىن وى ڙلايى ھەست و سوزا داکو ب دورستى هەۋزىن و زارۇكىن خۇ ب رىيّە بېھت.

2- ئەگەر كاركىن يا دورست (مباح) بىت بۇ ڙنى د هندەك لايەنادا و ب هندەك مەرج و سۇورىن شەرعى يىن دەستنېشانكىرى، بۇ زەلامى وەسا نىنە چونكى د دەرەقى ويدا ئەركەكى شەرعىيە ئەگەر بەھىلىت دى يى گونەھكاربىت، و ئەگەر شىيانىن كارى هەبن و بچىت بگەرييەت و ل ھىفيا ھارىكارييەن خەلکى بىت دى گونەھكاربىت، هەروهكى پېغەمبەر (سلافىت خودى ل سەر بن) دېيىزىت (والذى نفسي بيده لأن يأخذ احدكم حبلاً فيحتطب على ظهره خير له من أن يأتي رجالاً اعطاه أو منعه)، ئانکو (ئەز ب وى

کەم بىّ نەفسا من د دەستى ويدا ئەگەر ئىك ژ هەوھە وەريسمەكى
بېھەت و بچىتە دارا ب پشتا خۇ بکىشىت بۇ وى چىتە ژ وى
چەندى بچىت خازوكىي ژ مەرۆفەكى بکەت ئىجىا ب دەتى يان نە
دەتى)، بەلى يازنكا جودايىه بەلكى بۇ وان (مباح)ە و تاشتى (مباح)
ژى مەرۆف گونەھكار نابىت ب ھىلانا وى بەلكى ب حەزا خۇ ئەگەر
فيا دى كەت بىي ل سەر ببىتە ئەرك.

3- ئەگەر وەسا يا دياربىت - ژ گۇتنالا ئىكلاڭرى - كو ئايەتا
{ وقرن في بيوتكن ولا تبرجن تبرج الحالهية الأولى } {الأحزاب:33،
ئانکو (و د مالىت خۆدا بن [بىّ هەوجەيى دەرنەكەفن] و جوانىا
خۇ ئاشكەرا نەكەن وەكى ئاشكەرا كىرنا سەر وەختى نەزانىينا
بەرى)، فەرمان بۇ ھەۋزىنن پىغەمبەرى و دەيكىن بوسلمانانه،
بەلى ئەفە وى چەندى دگەھينيت كو ھەر ئىكى باقىت چاڭ ل وان
بکەت بۇ وى ھەيءە، و ب ۋى چەندى ژن پىدۇنى وى چەندى يە
ئىك خودان بکەت دەمى ئەو چاڭ ل دەيكىن بوسلمانان دكەت.

4- ب كورتى دى بىزىن د بنياتدا كاركىن و پەيداكىن رزقى
ئەركى زەلامىيە، و د بنياتدا ژن يا پاراستىيە ژ وى چەندى كو
ملەلانى دگەل زەلامان بکەت د بىاۋىن كارىدا، و ئەگەر دەلىقە
ھەبىت ژى ب تنى دورستى (مباح)ە نە ئەركە، لەوا دى بىنин
دەمى مۇوسا پىغەمبەرى دىتى دوو ژن يىن پەزىن خۇ ئاڭ دەدن
گۇتى: { ما خطبكم } { القصص:23، ئانکو (ھەوھە خىرە)، و ئەف
پسىارە بەلگەيە ل سەر وى چەندى كو ئەفە تىشەكى سەيرە

بۇچى ئەو پەزى ئاڭ دەدەن، ئەوان ژى بەرسف دا و گۆتى { لا نسى
حتى يصدر الرعاء وأبونا شيخ كبير } { القصص: 23}، ئانکو (بابى
مە پىرەمېرىكى ب ناڭ سالۋەچۈيىھە [و مە ژ وى پىيغەتر كەس
نىنە بۇ مە بىتە بەر پەزى، و ژ نەچارى ئەم يېت ھاتىنە بەر...].
و ئەم پەزى خۇ ئاڭ نادەين، حەتا شقان ھەمى بەرى مە پەزى خۇ
ئاڭ نەدەن و نەبەن)، فيجا وان دياركىر كو ئەگەر ئەگەر كاركىرنا وان
ئەوه كو بابى وان يى پىرە و نەشىت پەزى خودان كەت و ئاڭ دەت،
و ئايەتا { وليس الذكر كالأنثى } { آل عمرن: 36}، ئانکو (و كور نە
وھكى كچى يە) يا هاتى بۇ كارى ل دەرفەي مال.

5- ئەڭ چەندە نەيا ھەۋىدۇزە دگەل وي تشتى شىخ (محمد بخيت
المطيعي) گۆتى: (ئەگەر ژن بشىت كار بىكەت وەك نېيىسەر يان
ماموستا ل قوتابخانەيەكا زارۇكان يان كارەكى ل كارگەھەكى يان
خەستەخانەيەكى بىكەت ب مەرجەكى كو يا پاراستى و ب ستارە
بىت ھىنگى چو ئارىشە نىن ژلايى شەرعىقە)، دگەل فى چەندى
دى مىنيت دەلىقەيىت كارى بۇ ژنى دكىيەتن ژ يېت زەلامى
نەزبەر وي چەندى كو ژن ژ زەلامى بى بەهاترە بەللى بەلكى ژبەر
ھندى يە كو ھندەك كارىن ھەين ناگونجەن دگەل نازكى و مىيياتىا
ژنى و ب فى چەندى دەلىقەيىدا كارى بۇ ژنان پەيدا نابىت و دى
مىنيت ب هيقيا بابى يان يا ھەۋىنەن يان يا كورى فە.

6- چىدېيت ھەر ئەڭە وان فەرمۇودەيان دۇپات دكەت ئەۋىن
ھاتىن وەك پالدان ل سەر خودانكىرنا كچان ب تايىبەتى و

قەنجىكىنى دىگەل وان، وەكى ئىمامى بوخارى و موسىم و بەيھەقى
ز عائىشايى فەدگۇھىزىن دەمى دېبىزىت: ژنەك هاتە دەف من دوو
كچىن وى دىگەل بۇون بخۇ پسىيار ز من كر چول دەف من نەبۇو
ژبلى قەسپەكى، ئىنا من ئەو قەسپە دايى، ئەۋىزى دەركەت و
كەر دوو كەر دەركەت دايى، و ئەۋىزى چو نەخوار، د
دويىدا رابوو ئەو و كچىن خۇ دەركەفتىن، پشتى هيڭى پىغەمبەر
هات من ئەڭ بابەته بۇ بهس كر ئىنا گۆت (من ابلى من البتات
بشيء فاحسن إلين كن له سترا من النار)، ئانکو (ھەر ئىكى
ھندەك كچ بۇونە رزقى وي و وي قەنجى دىگەل كر ئەو دى بۇ وي
بنە پاراستن ز ئاگرى).

7- ب ۋى چەندى بۇ مە ديار دېيت كو ئەو بوجۇن ئىكى يَا
دورستە و يا رىيكتىيە ب دورستى دىگەل گۆتنى ئىن ھەممامى ئەوا
دېبىزىت: (خودانكىنا كچا ل سەر بابى يە حەتا شوى دكەن ئەگەر
وان مال نەبىت، و بۇ وي دورست نىنە ئەو كارى ب وان بکەت
ئەگەر بخۇ شىيانىن كارى ژى ھەبن، و ئەگەر هاتە بەردان و ژفانىن
وى خلاس بۇون دى جارەكا دى خودانكىنا وى كەفيتە سەر بابى).

ماھىّ ھەۋىنى دخودانكىرىدًا د شەریعەتى ئىسلامىدا

پىشكا ئىكى

بەلگەيىن پىدىفيا خودانگرنا ھەۋىنى د شەریعەتى ئىسلامىدا

1- گۆتنا خودايى مەزن: {الرجال قوامون على النساء بما فضل الله بعضهم على بعض وبما انفقوا من أموالهم} {النساء:34}، ئانكىو (زەلام سەركار و سەرپەرشتىت كاروبارىت ژنانه [ئانكىو دېيت ئەو ل بەر خزمەتا وان بن و ب كاروبارىت وان رابن] ژبەر كو خودى هندەك ب سەر ھندەكان ئىخستىنە، و ژبەر [زەلام] مائى خۇ [دېر واندا] د مەزىخن).

ئيمامى (طبرى) دېيىزىت: (خودايى مەزن زەلامىت پىشئىخستىن تفضيل كرین) ل سەر ھەۋىنىن وان ژبەر كو ئەون مەھرى دەدەنە وان و پارى خۇلى د مەزىخن و بخودان دكەن دا پىدفى كەسى دى نەبن)، (فاسىمى) دېيىزىت مەبەست دەقى ئايەتىدا مەھر و خودانكىنە (نفقە)، (قورتوبى) دېيىزىت: (ھەر دەمەكى نەشىا بخودان كەت وى دەمى (قوامة) ل سەر نامىنىت).

2- گۆتنا خودايى مەزن: {وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف} {البقرة:233}، ئانكىو (و بابى بچويكى ل دويىش شيانا خۇ خوارن و فەخوارن و جاكىت ژنى [دەيكى بچويكى] ل سەرن)، ئيمامى نەوهۇ د (المجموع) دا دېيىزىت: (دەق خودانكىنە ھەۋىنى

ل کاودانی زاروک بیونی پیدفی دکهت داکو بۇ مە دیارکەت کو خودانکرن بۇ هەڤڑینى پیدفیه دەمى يا چىكدار بىت)، دىسان (الخصف) دېيىت: (مەبەست ب (المولد لە) بابە رامان ژى ئەوه کو پیدفیه باب رزقى دەيكى ب دەتى و جل و بەرگىن وى ژى چۈنكى خودانکرنا وى ل سەر هەڤڑىنى وى يە (بابى زاروکى) خۇ ئەگەر شىرى ژى نەدەتى)، ئەفەزى بەلگەيە ل سەر ھندى کو ئەگەر دەيكى شىر دا زاروکى خۇ پیدفیه پىز چافدىريما وى بەيىتەكىن داکو لاواز و بى ھىز نەبىت ژ ئەگەرى شىردانى.

3. ئەوا ئىمامى بوخارى ۋەگوھاستى ژ ئەبو مەسعودى ئەنصارى ژ پىغەمبەرى (سلافيت خودى ل سەر بن) يا گۆتى: (إذا انفق المسلم هلى أهله و هو يحتسبها كانت له صدقة) ئانکو (ئەگەر مرۆڤىن بوسلمان مالا خۇ خودانکر و بخۇ بخىر حساب كردى بۇ وى بىته سەدەقە)، (ئىبن حەجەر) دېيىت: (مەزاختنا مالى ل سەر خىزانى ئەركە بەلى ج هەڤڈىزى نىنە دنابېبەرا ھندى دا کو ئەركە و دگەل ھندى ھاتىھ ناڭكىن کو سەدەقەيە)، (موھەللەب) دېيىت: (خودانکرنا ھەڤڑىنا خىزانى ئەركى ب (اجماع) بەلى خودايى مەزن ناڭلى كى ب سەدەقە دا ھزر نەكەن کو رابۇنَا وان ب فى ئەركى بۇ وان خىر تىدا نىنە).

4. فەرمۇودا ھندى ھەڤڑىنا ئەبو سوھىيانى دەمى پىغەمبەرى (سلافيت خودى ل سەر بن) گۆتىي: (خىدى ما يكفيك وولدى بالمعروف).

۵- ئەوا نىمامى موسىم فەگۇھاستى ژ جابرى كورى عەبدوللايى كو پېغەمبەرى (سلافىت خودى ل سەر بن) گۇتاھك خواند و تىيە گۆت: (اتقوا الله في النساء، فإنهن عوان عندكم أخذتموهن بأمانة الله واستحللتكم فروجهن بكلمة الله ولهم عليكم رزقهن وكسوتهم بالمعروف)، رامان وي ژى شىرتىكىن زەلامايمە كو ب چاكى سەرددەرىي دگەل هەۋىنەن خۇ بىكەن چونكى ئەو ھارىكارىت وانن و پېدىفيه د راستا واندا ژ خودى بىرسن و ب چاكى وان خودان كەن.

ئەۋە دەقىن بۇرى ھەمى قى مەسىلى دەكەنە جەن رېككەفتىنا ھەمى زانا (فقهاء)، (ئىبن قودامە) دېيىزىت: (ھەمى زانا د رېككەفتىنە ل سەر پېدىفيا خودانكىن ھەۋىنەن ژ لايى زەلامىن (ھەۋىنەن) وانشە).

و ب راستى زانايىن ھەمى مەزھەبىن ئىسلامى د رېككەفتىنە ل سەر ھندى دگەل جوداھيا رېزە و شىوهپى خودانكىن يان ئەگەرە پېدىفيا وي، بەلكى ھندەك زانا بۇ خودانكىن ژنى جەھەكى تايىبەت يى داناي وەكى ئىبن ئەلقەيىم و سىوطى وەسا دېيىن كو خودانكىن ژنى يا جوداھى ژ خودانكىن نىزىك و كەس و كاران د ھندەك تشتاندا و گرنگتىن ئەو تىشە ئەۋەنە:

أ- خودانكىن ھەۋىنەن يا پېدىفيه دگەل دەولەمەندىدا زەلامى يان دەست كورتىا وي، نە وەكى خودانكىن كەس و كارايمە كو پېدىفيه ب تىن ئەگەر زەلام يى دەولەمەند بىت پېدىفيه وان خودان كەت.

ب- خودانكىن ژنى بۇ پېدىفى دېيت دەھمەن بۇرىدا ئەگەر مەزاختىلى نەكربىت ل دەمەكى بۇرى و ئەۋە چەندە ژى نابىت بۇ كەس و كاران ل دەھمەن بۇرى.

پشکا دوووي

ريزه يا مالى پيىدفى ل سەر زەلامى بۇ خودانكىرنا ژنى

تايى ئىكى: ئەرى دى كاودانى زەلامى يان ھەۋزىنى ل بەرچاڭ
ئىتە وەرگرتەن د رىزهيا مالى پيىدفى بۇ خودانكىرنى يان يى
ھەردۈوكا؟

زانى نەدرىيەكتىنە دنابىھرا خۆدا ل سەر دەستنېشانكىرنا مالى
پيىدفى ژبۇ خودانكىرنا ھەۋزىنى كا دى كاودانى كى ل بەر چاڭ
ئىتە وەرگرتەن، يى زەلامى يان يى ھەۋزىنى يان ھەردۈوكان
پىكىفە، ئەھۋىن دېيىژن دى كاودانى زەلامى بتنى ل بەرچاڭ ئىتە
وەرگرتەن في ئايەتى دەكەنە بەلگە {لىنفق ذو سعة من سعته ومن قدر
عليه رزقه فلينفق ما آتاه اللہ لا يكلف اللہ نفساً إلا ما آتاهَا سیجعل اللہ
بعسر يسراً} {الطلاق:7}، ئانکو (يى زەنگىن بلا ل دويىش
زەنگىنیا خۆ بەمەزىخىت، و يى دەستتەنگ بلا ئەھۋى زۇي رزقى
خودى دايى بەمەزىخىت، و خودى زۇي پىيغەترە مروقى
ناخوازىت يى دايىه مروقى، و پاشتى تەنگاھىن خودى دى
بەرفرەھىي دەت)، و ئەھۋىن دېيىژن دى كاودانى ھەۋزىنى بتنى ل
بەرچاڭ ئىتە وەرگرتەن في ئايەتى دەكەنە بەلگە {وعلى المولود له
رزقهن وكسوتھن بالمعروف} {البقرة:233}، ئانکو (و باپى
بچويكى ل دويىش شيانا خۆ خوارن و فەخوارن و جلکىت ژنى
[دەيكى بچويكى] ل سەرن)، و ئەھۋىن دېيىژن دى كاودانى

ههردووکان ل بهرچاڭ ئىيّتە وەرگرتن ھەردۇو بەلگە پېڭىھە كومكىرىنه و گرىيادىنە و كار ب ھەردۇو دەقان كريھ و كاودانى ھەردۇوکان ل بهرچاڭ وەرگرتىيە، ھەروەك (ئىبن قودامە) دېيىزىت: (مالى دەستنىشانكى بۇ خودانكىنى يىن گرىيادىيە ب ھەردۇو ھەۋىيەنافە، ئەگەر د حالخوش بن خودانكىنا حالخوشال سەر پېدەفيە و ئەگەر د دەست كورت و ھەزار بن خودانكىنا ھەزارا ل سەر پېدەفيە و ھەر ب فى رەنگى ئەگەر ئىيّك حالخوش بىت و يىن دى يىن دەست كورت بىت).

و ئەگەر سەحکەينه ئايەتا (7) ئىز سورەتا {الطلاق} : {لينفق ذو سعة من سعته ومن قدر عليه رزقه فلينفق مما آتاه الله} دى بىينىن بتنى كاودانى زەلامى ل بهرچاڭ هاتىيە وەرگرتن بەللى ئەڭ دەقىن دى يىن به حسى خودانكىنا ھەۋىيەن دەكەن د ھەمييىندا يا هاتى ب پەيپەي (المعروف) ئانکو ب چاكى، ئەو چاكى زى يا گرىيادىيە ب مافى ھەردۇوكانفە دگەل ئىيّك چونكى نەيا تايىبەتكىريھ ب ئىيّكى ژ وانقە، ۋېچىجا (قورتوبى) دېيىزىت: (چاكى ئەو خودانكىنا بەربەلاڭە يَا بىن كىيماسى و زىيەدىي)، ديسان دېيىزىت: (د دەستنىشانكىنا مالى پېدەفي دا بۇ خودانكىنى پېدەفيە سەحکەينه كاودانى وي ئەوى مەزاختن لى دەھىيەكىن و پاشى سەحکەينه ئەوى دى مالى مەزىختىت و ئەگەر دشيانىن ويدا بىت بلا بۇ بىكەت نەبتى دى وي كەت يَا دشيانىن ويدا).

و هەر ئەڤ بوجۇنە يا ئىكلاکرييە ل دەڤ ئىمامى شافعى دەمى
دوپاتىيى ل سەر وى چەندى دەھت كو دەۋىت كاودانى ھەردووگان ل
بەرچاڭ بىتە وەرگرتەن دەھمى دېيىزىت: (پىدەفييە ل سەر زەلامى
مالى دابىن بىھەت بۇ خودانىكىدا ھەۋىنىنى ھەروەسە دابىنلىكىدا خانى
و جل و بەرگان و خزمەتكىرنا وى ل دەھمى نەساحىا وى و
چىدەبىت خودانىكىدا خزمەتكارى وى ژى پىدەفى بىت ئەگەر ژوان
بىت يىن خزمەتكىرنا وى دهاتەكىن)، ھەروەسە دېيىزىت: (كىيمتىن
مالى پىدەفى بۇ خودانىكىدا وى ئەھو ب چاكى و ل دويىش دەفەرى، و
چاكى ژى ئەھو خودانىكىدا ھەتكۈيە وى (ئىكاكى وەكى وى) ل وى
دەفەرى يان ل وى بازىرە ئەھو لى دېيىزىت).

قىيىجا ئىمامى شافعى (خودى ژى رازى بىت) كاودانى ھەردووگان ل
بەرچاڭ وەردەگەرىت بىرىارى دەھت كو دەۋىت خزمەتكار ھەبىت
ئەگەر ژوان بىت يىن خزمەتا وى دهاتەكىن و دەستنىشانلىكىدا مالى
بۇ خودانىكىدا وى دەھىلىتە گرىيادى وى دەھى و وى بازىرە ئەھو
تىيىدا دېيىزىت و ديسا گرىيادى وۇداندا وان ھەردووگان نە ئىككى بىتنى و
دېيىزىت: (قوىتى پىدەفى ئەھو قويىتە يى بەربەلە لەل وى دەھى و ل
وى جەھى (بازىرە)، ديسان (أبو العباس الشافعى) دېيىزىت: (جل و
بەرگ ژى د جودانە ل دويىش عورفى و ل دويىش كەش و ھەوايى
كانى سارە يان گەرمە)، خودانى (تكمىلة المجموع) دېيىزىت: (د
خودانىكىننەدا ھەندەك لايەن يىن ھەين دزفەنە -قىان و دلوقانى و
سەرددەريا چاك دگەل ھەۋىنى).

تايي دووئ: لايەنن خودانكرنا هەۋىنى

دەمى بريار بولۇھە كۆھلۈزۈرن د حسابكىرنا خودانكرنىدا
(تقدير النفقة) كاودانى هەردوو هەۋىنىان ل بەرچاڭ بىتە
وەرگىرن زاناناييان هندەك سەر و سىما يېن ئاشكەرا دانايىنە و
كىرىنە مەرج كۆپىدىفيه د خودانكرنىدا هەبن و گرنگترىن ئەو
لايەن ژى ئەۋەنە:

ئىك: خانىي هەۋىنى

خودايى مەزن دېلىزىت: {أسكوھن من حيث سکتم من وجدىكم}
{الطلاق:6}، ئانکو ([گەلى مەرۆغان] هوين ئەوان [ڙنیت ھەوە
بەردايىن ل دەمى ڙفانان] د وان خانيانقە بەھىن ئەۋىت هوين تىدا
دڙىن)، (ئىن قودامە) دېلىزىت: (ئەگەر خانى پېىدىفى و ئەرك بىت
بۇ ڙنكا بەردايى...ئەو بۇ ياشويكىرى فەرتە، چونكى نەشىت
بىي خانى بەھىتە پاراستن و ب دورستى سەرەددەرىي بىكەت و خۇ و
مala خۇ بپارىزىت و خوشىي تىدا بېت)، دىسان ئايەتا { لا
تخرجوھن من بىوتھن ولا يخرجن إلا ان يأتين بفاحشة مبينة }
{الطلاق:1}، ئانکو (و وان [ئەۋىت بەردايى] ڙ مالىيەت وان
دەرنەئىخن [ھندى ئەو د ڙفانىت خۇدا بن] و بلا ئەۋۇزى [ڙ
خانىيەت خۇ] دەرنەكەفن، ئەۋە ڙېلى ھندى ئەو خرابىيەكى ئاشكەرا
بىكەن)، ئەۋە بۆمە دياردكەت كۆ ڙنى مافى ھەى د مفاودەرگرتىنىدا
ڙ خانى و ج نەرىكەفتەن (خلاف) نىن دنابىھە زانايياندا د پېيدەيا

دابینکرنا خانی ههڙینییدا دا بو ڙنکی و گهلهک زانايان به حسی
سالوخته تین خانی ههڙینی کرينه، ڙ وان سالوخته تان:

۱- پېڏفيه خانيهکي تاييهت بيت ب هه ردوو هه ڦئينان بتني فه، مافي ڙني يه خانيهکي تاييهت هه بيت، (ڪاساني) دٻئريت: (ئه گهر زهلامي ڦيا ڙنکي بدانите دگه ل هه ويا وئي يان خهسيي و دشا و کچا يان هه ر که س و کارهکي وئي ڀي دي بيت و ب دلي وئي نه بيو ئانکو يا رازى نه بيو پېڏفيه بدانите دخانيهکي بتني فه)، ئه ڦئي هه فيتريتا دورست، دمینيت کو مافي ڙنی يه ئه گهر ب رازى بيونا خو داخوازا ڦي مافي نه گههت.. ب تاييهت ئه گهر خهسيي کا نه ساخ هه بيو و که س نه بيت بخودان کههت به ل چيئنابيit زهلام خورتني ل ڙنی بکههت دا کو دهست ڙ ڦي مافي به ردت... هنده ک زانا دٻئرڻ ئه گهر خانى هه ب دناف خانيي مه زن دا پېڏفيه ئه و خانى سه ربه خوييا خو هه بيت و بهيئه دائئي خستن.

2- پيڏفيه يي به رفرهه بيٽ ئهگهر د شيانين زهلامي دابوو.

3- پيڏفيه ل جههکي فههدر و دويري مرؤفان نهبيٽ، (أبو العباس الشافعى) دبىٽيت: (چيٽابيت ل جههکي بيٽ ڙنک تيٽا خهريبي مرؤفان بيٽ و سهبرا وئي نههيت)، ديسان خوداني (الصنف) دبىٽيت: (ئهگهر ل جههکي فههدر بوو چيٽابيت زهلام بچيٽه نشيٽا جه ماعهٽ تاكو ڙنکهکي بيريٽه ده ههفڙينا خو داكو نهترسيٽ حههتا دزفريٽ).

4- یېدفيه خانى دنافىهرا ھندەك حىرانيڭ چاك و ياش دا بىت.

5- پىدفيه خانى گەلهكى گرتى نەبىت داكو ھەوا ب ژۆر بکەفيت و ژن بشىت تىدا وەك مەرۋە بزېيت و نازكىا وى ل بەرچاڭ بىتە وەرگىتن.

6- پىدفيه يى گونجاي بىت بۇ ھەفچىنىي، ئىمامى شافعى دېيىزىت: (ئەو خانى بىت يى ھەفکوييفىن وى تىدا بزىن)، ئەفەزى بۆمە دىاردكەت ئاستى پىگەھشتىنا فقەمى ئىسلامى د بەرىخودانا ماھىن ژنى د ژيانا ھەفچىنىيدا كو خانىيەكى تايىبەت ھەبىت دگەل زارۇك و ھەفچىنى خۇ و يى بەرفەھ و ئىمەن بىت دنابىھرا ھندەك جىرانىيىن باش دا و وەكى خانىيىن ھەفکوييفىن وى بىت... ئەفەزى بەلگەنە ل سەر ھندى كانى تا ج راددە پويىتە هاتىيە دان ب بەختە وەريا ژنكى د خانىي ھەفچىنىيدا.

دۇو: خوارن و ۋەخوارن

خودايى مەزن دېيىزىت {وعلى المولود له رزقهن وكسوتھن بالمعروف} {البقرة: 233}، ئانکو (و بابى بچويكى ل دويىش شيانا خۇ خوارن و ۋەخوارن و جلکىت ژنى [دەيىكا بچويكى] ل سەرن)، و چىدېبىت مەبەست ژ رزقى ئەو بىت كو خوارن و ۋەخوارنە، پىدفيه ئەف مەرجە د خوارن و ۋەخوارنىيدا ھەبن:

1-پىدفيه تىرا بکەت ژبەر فەرمۇودا ھندى (خىدى ما يكفيك وولدىك بالمعروف) (ئىبن قودامە) دېيىزىت: (پىدفيه تىرا وى و زارۇكىن وى بکەت).

2-پىدفيه يى جوراوجور بيت، چىنابىت زەلام جورەكى ژ خوارنى
 بتنى بىنیت حەتا حەتايىن ھزر بکەت كۆ ئەفە بتنى بەسە، بەلكى
 پىدفيه هەر تىشەكى بەربەلاڭ ل وى دەۋەرئى بۇ دابىن بکەت،
 دىسان گەلەك ژ زانايىان دابىن كۆ فەرەل سەر زەلامى ئەو ھەمى
 پىدفييەن لىيانا خوارنى بۇ دابىن بکەت و ئافى ژى بۇ بىنیتە مال
 ئەگەر دمالىيدا نەبىت و هەر تىشەكى وى پىدفى پى ھەبىت
 ژەدرەھى مالى پىدفيه بۇ بىنیتە د مالقە.

سى : جل و بەرگ

گەلەك دەقىن ئاشكەرا د قورئانا پېرۋىز و فەرمۇودىن پېغەمبەريدا
 (سلافىت خودى ل سەر بن) يىنن ھاتىن ل دۆر وى چەندى كۆ
 پىدفيه ل سەر زەلامى ئەو جل و بەرگان بۇ ھەڤثىنا خۇ دابىن
 بکەت و زانا ب ۋى رەنگى ل خوارى ئامازە پېكىرىنە:

1- ھندەك دابىن پىدفيه جلکەك ھەبىت بۇ ھافىنى و ئىكى دى
 بۇ زەستانى ئەگەر سەرما يا زۆر بۇو پىدفيه جلکەكى زىدە بۇ
 دابىن بکەت بۇ گەرمىرنى وەكى (قاپىت و دەرسوک و ...ھەت).

2- ھندەكىن دى دابىن پىدفيه جلکەك بۇ شەقى و ئىك بۇ ناف
 مالى و ئىكى دى بۇ دەركەفتىنى بۇ دابىن بکەت و يى دەركەفتىنى
 مەرجىن شەرعى تىدا ھەبن (يى تەنك و كورت و رۇن نەبىت) و
 وەكى يىن ھەفکۈييفىن وى بىت.

3- ھندەكىن دى يا گۆتى پىدفيه جلکى تايىبەت ب نېڭىزان ژى بۇ
 دابىن بکەت.

4- شیخ (المطیعی) دبیژیت: (جلکیت ڙناڻدا و یئن سه رفه ل دویث عورفی وی ڏهڻه ری بو ڏابین بکهت).

5- دورینا جلکی هه ڦرینی ڙی ل سه ر زه لامییه.

6- هندہک زانایان یا گوتی جلکی خزمہ تکارا هه ڦرینی ڙی ل سه ر زه لامینه به لی پیچه کی کیمترن ڙ یئن هه ڦرینی.

چار: ئامیرین جوانکاری و پاقڑی

ڙ مافین پیدفی یئن ڙنکی ل سه ر هه ڦرینی وی ئه وہ ئامیرین جوانکاری و پاقڑی بو ڏابین بکهت، (ئبن قودامہ) دبیژیت: (پیدفیه زه لام بو هه ڦرینا خو هه می پیدفین جوانکاری و پاقڑی ڏابین بکهت وہ کی شهی پرچی و دوھن و ئه و تشتین سه ری خو پی دشوت، دیسان هه ر تشه کی پاقڑی پی چیدبیت، به لی گولاف و بیهنجن خوش و خهنا ئه گهه بو پاقڑی بیت پیدفیه ل سه ر و ئه گهه بو خوشی ڙی و هر گرتنی بیت نه یا پیدفیه ل سه ر زه لامی چونکی خوشی ڙی و هر گرتن بتنی وی یه).

ل فیروزانا جوداھی دئیخنه دنابهه را وان تشتاندا یئن پیدفی ڙ بو پاقڑی و بیهنجوشیا ڙنی وہ کی (سابینا پرچی یان یا له شی یان هه ر تشه کی تایبہت ب شویشتنا پرچی و شهیا و زهیت و کریما) ئه و هه می ئه رکه ل سه ر زه لامی دفیت ڏابین بکهت و دنابهه را وان تشتاندا یئن مه بہست ڙی پتر خوشی و هر گرتنه ئه گهه نه دپیدفی بوون نه یا فه ره ل سه ر وی ڏابین بکهت.

ئەف جوداھيا هاتىھەكىن دنافبەرا تشتىن پىدۇنى بۇ پاقىزىي و بىيەن خوشيا ژنى و تشتىن پىدۇنى بۇ خوشى ژى و درگرتنى كو يىن ئىكى د فەرن و يىن دووو ل دويىش ھەلبىزارتىنا زەلامىيە ئەفە ھەمى بەلگەنە ل سەر پېشىكەفتىن فەقە ئىسلامى دەكەل پىدۇنىيەن فيترەتا زەلامى و ژنى پىكىفە، بەلكى ژ بلندتىرىن رەۋشتايە يىن وەل ھەردوو ھەۋزىيان دەكەن كو د حالەتى رازىبۈونەكە تاماما بىزىن ب لېكىفەكىندا خودايى مەزىن داكو د دەھمەن پاك بن ژ بەرىخۇدانا وى تشتى حەرام.

5- خزمەتكار

پەتىيا زاناييان دېيىن كو پىدۇنىيە بۇ ژنى خزمەتكارەكى بۇ دابىن بکەت بەلى ب ۋان مەرجان:

- ئەگەر ژن ژ وان بىت يىن ھېشتاد مالا بابى خۆدا كارنەدكر و خزمەتكار ھەبوو.

- ئەگەر زەلام يى زەنگىن بىت و بشىت خزمەتكارەكى بۇ دابىن بکەت و زاناييان ياكىيە مەرج كو خزمەتكار پىدۇنىيە ژن بىت نە زەلام و ھندهكىن دى دېبىزىن ئەگەر پىدۇنىيە پەت ژ خزمەتكارەكى بىت ژى ديسان پىدۇنىيە بۇ دابىن بکەت ئەگەر ژن ژ وان بىت ئەويت ھېشتاد مالا بابى خۆدا خزمەتا وى دهاتەكىن.

ئىمامى شافعى دېيىزىت فەردە ل سەر زەلامى بۇ ھەۋزىيان خۆ ئىك خزمەتكار بىنىت نەپەت ئەگەر ھەۋزىينا وى ژ وان بىت ئەويت دەمالبا با ويىدا خزمەتا وى دهاتەكىن و وى خوارنى بۇ دابىن بکەت ياكى نەچىكەت و وى تشتى بۇ بىنىتە ژوور يى بۇ نەدەركەفيتە ژەدرەقە.

6- هندهکین تشتین دی

دەقىن قورئانا پىرۆز و سوننەتا پىغەمبەرى (سلافيت خودى ل سەر بن) هندهك تشتا دياردكەن و فەردكەن بۇ ژنى د هندهك حالەتىن دەستنىشانكىridا و ديسان زانىيان ژى هندهك تشتى دياركى دكەفنه ژىر بازنه يى خودانكرن و هەۋىزىنيا چاك ژ سەرەددەريا دورست دگەل هەۋىزىنى وەك مروۋەكى ژ ھەڙى رىزگرتىن ژلايى زەلامىفە و ژ وانا ژى ئەفيين خوارى نە:

أ- چافدىرييا ژنكا دووگياب و دلۇقانى پى برن خودايى مەزن دېيىتى: { وإن كن اولات حمل فأنفقوا عليهم حتى يضعن جملهم } {الطلاق:6}، ئانكى (و ئەگەر ئەم يېت گرانە و بحال بن وان خودان بىكەن ھەتا بارى خۇ ددانىن)، ئەڭ ئايەتە دەرھەقى ژنكا بەردايى دا يا هاتى ۋېچىجا پا يا نەبەردايى پىتر يا پېدفييە زەلام چافدىرييا وى بىكەت ئەگەر زەلام يى چاك و دلنەرم و نەفس پاڭز و زەلامەكى تەمام بىت، چونكى دەمى ژنك يا ب حال بىت تووشى گەلهك نەخوشى و ئازاران دېيت ھەتا ب سلامەت دكەفيت لەورا يا پېدفى پىتر پويىتەپېكىرنى يە چونكى بچويكى وى ل سەر حسىبا ھىز و شىانىن وى دھىتە چىكىن لەوا پېدفييە پىتر چافدىرى بۇ بھىتەكىن.

ب- چاڏيڙيا ڙنكا شيردر

خودايي مهزن دبيزيت: {وعلى المولود له رزقهن وكسوتهن بالمعروف لاتكلف نفس إلا وسعها لا تضار والدة بولدها ولا مولود له بولده } {البقرة: 233}، ئانکو (و بابي بچويكى ل دويش شيانا خو خوارن و فهخوارن و جلکيٽ ڙنٽ [دھيڪا بچويكى] ل سهرن، و هر ئيٽي هند ڙي دئيٽه خواستن هندى بشيٽ، نه دھيڪ بابي بچويكى ئيزا بدھت و بئيٽشينيت [هند ڙي بخوازيٽ كو پي چيٽه بيت]، و نه باب دھيڪ بچويكى ئيزا بدھت و بئيٽشينيت [هندى نه دھتنى كو بشيٽ د بهر خوٽدا بدھت]).

ئهٽ ددقى قورئانا پيرۆز مافي ددهته ڙنكا شيردر پتر مهزاختن لى بهيٽه كرن و پتر چاڏيڙيا وي بهيٽه كرن، ئيمام مالك دبيزيت: (فهره بو ڙنكا شيردر ئه و تشتى پي بهيٽدكه فيت دھمى شيري ددهته زاروٽكى خو بو بهيٽه دابينكرن چونكى ئه و نهودكى غهيرى خو يه)، ديسان خودايي مهزن دبيزيت: {فإن أرضعن لكم فآتوهن أجورهن } {الطلاق: 6}، ئانکو (و ئهگهر [پشتى هيٽگى] وان شيردا [بچويكىٽ ههوه] ههقى وان بدھن)، ڙ مهڙههبيٽ مالكى ڙي ئهوه كو پيدفيه كريا شيردانى بدھته ههڦرينا خو کا چهوا ددهته ڙنكا بياني، بهلئي ئهبو حمنيفه نه دگهله ڦي بوچونيء.

ههـ چهوا بيت ودك حالهـ گشتى پيدفيه ههـ زلامـهـ كـ پـ تـ مـهـ زـاـختـنـ وـ چـاـڏـيـڙـيـ بـكـهـتـ بـوـ هـهـڦـريـناـ خـوـ دـھـمىـ هـهـڦـريـناـ وـيـ شـيرـىـ دـدـهـتـهـ زـارـوـكـىـ وـيـ چـونـكـىـ پـيـدـفـيـهـ بـوـ بـهـيـٽـهـ قـهـرـهـ بـوـ كـرـنـ.

3- کريا بچويکبوونى

هندەك زانا دبىزىن كريا داپىركى ل دەمى بچويکبوونى ل سەر
ھەۋىننەيە.

4- جلڭ شوو

ئىمامى (كىنى) دبىزىت پىدەفيە ل سەر زەلامى شويشتىنا جلکىن
ڙنگى ئەگەر قېرىزى بۇون دىسان جلکىن بچويكىت سافا يان ڙى وى
بىنىت يى ب فى كارى بۇ بىكەت.

د ئەفرودا (جلڭ شوو) د زۆرن و د جوراوجورن ل دويىش
پىچىبۇونا زەلامى، و بەلگە ئەفەيە كو هندەك ژ زانايىن ئىسلامى
هندە جەن ڙنگى بلند دىتىيە كو ئەو ب شويشتىنا جلکىن زارۋىكىن
خۇ نەرابىت چونكى ئەف چەندە دېيتە بارەكى دەرۈونى يى گران
نەخاسىمە د پاقزىكىندا پىساتىيا زارۋىكاندا.

5- گەرمەر

ئىمام (ئىبن عبىدان) د (جواهر الآثار) دا دبىزىت: (ئەگەر ڙنگى فيا
نېيىزى بىكەت و ئاڭ گەلهك يا سار بۇو پىدەفيە ئاڭ بۇ بىتە
گەرمەرن يان وى بىنىت يى ئاڭى بۇ گەرم بىكەت)، ئەفەزى ھزرەكا
پىشكەفتىيە چونكى ئەفروكە گەرمەر زۆربۇوينە ب ھەمى جوران
يىن ھەين ب غازى ئاڭى گەرم دكەن و يىن ھەين ب كارەبى يان
ھەتاڭى ھەمى د زۆرن زەلام دشىت بۇ ڙنگا خۇ دابىن بىكەت د
خانىي ھەۋىننەيە.

مافي دهیکی د خودانکرنيدا د شهريعه‌تی ئىسلاميدا

خالا ئىكى: بەلگە ل سەر پىدھيا خودانکرنا دهیکى ل سەر كورا د
شهريعه‌تى ئىسلاميدا

1- گۆتنا خودايى مەزن: {وقضى ربک ألا تعبدوا إلا إياه وبالوالدين إحسانا...} {الإسراء:23}، ئانکو (و خودايى تە فەرمانا دايى هويىن پەرستنا وي ب تنى بکەن، و دگەل دەبابان د قەنچ بن)، (قورتوبى) دېيىزىت (خودايى مەزن ھەۋجۇتى ئىخستە دنابەرا مافى دهيك و بابا و پەرستنا خۇ ب تنى دا چونكى چىكىن ئىكى ژ خودى يە و چىكىن دووئى كو پەروردەدەيە ڙلايى دهيك و بابايد). (ئىبن حەزم) دېيىزىت: (نەگۇھداريا دهيك و بابا ژ گۈننەھىن مەزنه و ج ژ وى گۈننەھەتر نىين كو كور يى دەولەمەند و خودان مال بىت و بەھىلىت دهيك و بابىن وي كارەكى نەز ھەزى بکەن وەكى خزمەتكىرنا خەلکى داكو خۇ خودان بکەن و ھەر كەسى وەكر ژى ئەفە وي بى گومان خۇ نەشكەند بۇ دهيك و بابا وەك رەحم و دلوقانى).

2- گۆتنا خودايى مەزن: {ووصينا الإنسان بوالديه حملته امه و هنأ على وهن و فقاله في عامين ان أشكر لي ولوالديك إلى المصير* وإن جاهداك على أن تشرك بي ما ليس لك به علم فلا تطعهما واصحهمما

فی الدنیا معروفاً... } { لقمان:24-25}، ئانکو (و مه ئەمرى مرۆڤان کر دگەل دەیبابىن خۇ د باش بن نەخاسىمە [دگەل] دەيکى، نەخۆشى و بى تاقەتى ل دويىش نەخۆشى و بى تاقەتى پى برن دەمى د زكىدا، و دوو سالان ل سەرىك شىر دايى ژ نوى ژ شىرۋەكىر، و مه گۈتى: شوڭرا من بىكە من تو دايى، و شوڭرا دەیبابىن خۇ بىكە تو خودانكىرى، و هوين ھەر دى ب بال منقە زېرن★ و ئەگەر دەیبابىن تە مانە ب تەۋە، تە دېھر ھندىپرا بىكەن تو تىشەكى بۇ من بىكە يەھەپىشك تو چو ژى نەزانى، گوھى خۇ نەدە وان، و د دنيايىدا ب قەنچى و باشى دگەل وان ببۇرینە [خۇ ژ وان دويىر نەئىخە، و يى باش بە دگەل وان، بەس گوھداريا وان د شىركىدا نەكە].

خودايى مەزن تايىبەتمەندىيەكا پىز دايى دەيکى و دەك چاكى و رەحم و دلۇقانى و ئامازە ب وى چەندى كرييە كو ئەوه بچويكى دزكى خۇدا ھەلدگەرت و خودان دكەت و باب وى چەندى ناكەت، و گۈتنى خودايى مەزن (وصاحبهمما في الدنيا معروفاً) يَا ھاتىيە خوارى د دەرھەقا دەيك و بابىن گاور دا، لەوا شرۇفەكەرەن قورئانى وزانا دېيىن پىدفييە كور دەيك و بابىن خۇ خودان كەت خۇ ئەگەر گاور ژى بن ئەگەر د ھەزار و پىدفى بن.

دىسان زانايىن ئىسلامى بۇ مە دۆپات دكەن كو پىدفييە چاكى دگەل دەيك و بابان بىتەكىن و بىنە خودانكىن بەرى ئەو خۇ ھەوجەيى كورى بىكەن يان داخوازى ژى بىكەن.

3- ئەوا ئىمامى بوخارى فەگۇھاستى ژ عەبدوللايى گۆت: من
پىيار ژ پېغەمبەرى كر (سلافىت خودى ل سەر بن): كىز كار
خوشتقىتە ل دەڭ خودايى مەزن؟ گۆت: نقىز د دەمى وىدا، من
گۆت: د دويىدا ج؟، گۆت: چاكىا دگەل دەيك و بابا، من گۆت: د
دويىدا ج؟ گۆت: جىهاد د رىكا خودىدا.

پېغەمبەرى (سلافىت خودى ل سەر بن) چاكى دگەل دەيك و بابا
دانما پشتى نقىزا د دەمیدا و ل پېشىا جىهادا د رىكا خودىدا.

خالا دووئى: تايىبەتمەندىيا دەيکى د خودانكىرىدما

هندهك لايەن يىن هەين تايىبەتن ب دەيکى ۋە (زېلى بابى) د
خودانكىرىدما ژ وانا ڙى ئەفىن خوارىنە:
خودانكىرنا زارۇكا ل سەر بابى يە (بىي دەيکى) خۇ ئەگەر دەيك
يا دەولەمەند ڙى بىت.

زاندا دېينىن كو تايىبەتمەندىيا بابى بە زارۇكىن خۇ خودان كەت خۇ
ئەگەر دەيك يا حالخۇش ڙى بىت مادەم باب دشىت خودان كەت و
قى ئايەتى دەمنە بەلگە: {وعلى المولود له رزقهن وكسوتھن
بالمعرفة} {البقرة: 233}، ئانکو (و بابى بچويكى ل دويىش شيانا
خۇ خوارن و فەخوارن و جلکىت ڙنى [دەيکا بچويكى] ل سەرن)،
ديسان فەرمۇودا هندى (خىدى ما يكفيك و ولدىك بالمعروف،
ئىمامى شافعى دېيىزىت: (خودانكىرنا كورى ل سەر بابى يە ج دەيکا
وى يا شويكىرى بىت يان يا بەردايى بىت)، ديسان (الكندى الأباشي)

دېيژيت: (ئەگەر زەلامى ژنكا خۇ بەردا و زارۆكەك ھەبۇو و رەۋى
و چو دا خودان نەكەت، ئەو پارە دېنە دەين ل سەر وى ھەتا ژى
دەيىنە وەرگرتن).

ل قىرى ئەم دشىين بېيارى بىدەين – ل دويىش ئەفَا بۇرى – كو
دەيك نەيا بەرپرسە ژ خودانكرنا زارۆكان مادەم باب دشىت خودان
كەت خۇ ئەگەر دەيك يا حالخوش بىت ژى ب تىنى ئەگەر ئەو ب
دل و حەز و ھەلبىزارتى خۇ وەك ھارىكارى مەزاختنى ل وان
بىكەت، بەلى باب يى بەرپرسە ژ دابىنكرنا ھەمى پىددەيىت زارۆكىن
خۇ ھەتا كو كور پىدگەھىت و شىيانىن خۇ خودانكرنى ھەبن و كچ
ژى ھەتا كو شوى دكەت.

**خالا سىيى: دەيىكى پىز مافى ھەي ژ بابى ل سەر زارۆكىن خۇ بۇ
قەنجىكىنى دەڭەل**

بنەمايى ۋى چەندى ژى ئەوه ئەوا ئىمامى بوخارى و موسىلمى
فەگوھاستى ژ زەلامەكى دەمى پىسياز ژ پىغەمبەرى كرى (سلافىت
خودى ل سەر بن) و گۇتىيى: كى ژ ھەميyan پىزى مافى ھەۋالىنى و
چاڭدىرييىكىنى ل سەر من ھەيە؟ پىغەمبەرى گۇتىيى: دەيىكا تە،
گۇت: د دويىقدا كى؟ گۇتىيى: دەيىكا تە، گۇت: د دويىقدا كى؟ گۇتىيى:
دەيىكا تە، گۇت: د دويىقدا كى؟ گۇتىيى: بابى تە.

ل دۆر فى فەرمۇودى زانا وەسا دىاردىكەن كو بەلگەيە ل سەر پىدەپا تايىبەتمەندىيا دەيکى ب چاكىيەكا پىز ژ بابى: ژ وان زانىيان ژى ئەفىن خوارى نە:

1- ئىمامى (قورتوبى) دېيىزىت: (فەرمۇودە بەلگەيە ل سەر وى چەندى كو حەزىكىن و دلۇقانى ب دەيکى برن پىدەپا سى جارا هندى يا بابى بىت ژبەر زەممەتا حالى و بۇونى و شىردانى و ئەفە ھەمى دەيك پى رادبىت و ئەفە سى پلهانە باب بى ژى بى بەھرە).

2- ئىمامى (شەوكانى) دېيىزىت: (پەرانىا زانىيان وەسا دېيىن كو ئەگەر مالى كۈرى ھند نەبىت بشىت دەيك و بابىن خۇ ھەردووكان خودان بىھەت پىدەپا دەيکى خودان كەت ئەو فەرتە ژ بابى، وەسا دىارە كو رىيڭىھەفتىن يَا ھەى ل سەر پېشئىخستنا دەيکى ل سەر بابى د چاكىيەدا.

3- ئىمامى (سەنغانى) ژى وەكى (شەوكانى) دېيىزىت: (ئەو كەسى ھند نەبىت دەيك و بابىن خۇ خودان كەت پىدەپا دەيکى ل پېشىي بدانىت ژبەر فەرمۇودا و دىسان كو قورئانا پىرۋىز ژى ئەم يىين ل فى چەندى ھشىاركىرىن كو مافى دەيکى پىزە {ووصىنا الإنسان بوالديه إحساناً حملته امة كرهاً ووضعته كرهاً} {الأحقاف: 15}، ئانكۇ (و مە ئەمرى مەرۇقى يى كرى، قەنچى و باشىي دگەل دەيىبابىن خۇ بىھەت، دەيىكا وي ئەو ب نەخۇشى و زەممەت [د زكى خۇدا] يى ھەلگەرتى، و ب زەممەت و نەخۇشى يى بۇويى).

4- شیخ (محمد بافر) ژی دبیژیت پیشئیخستنا دهیکى د چاکىيىدا رېككەفتىن يا ل سەرھەي، و هندەك ژی دبیژن دهیکى دوو سېكىن چاکىيى ھەنە ژبەر ریوايەتا ئىمامى موسىلم و هندەك دبیژن سى چارىكىن ھەين ژبەر وى فەرمۇودا بەرنىاس.

ئىكلاكرنا من ژى د قى مەسەلەيدا ئە و كۆ ئەگەر كورى پېچەكا مالى ھەبىت فەرەھەردۇو دەيك و بابىن خۇ پى رازى كەت و ئەگەر پەت دا دەيكى فەرتە بەلى بابى خۇ بى بەھر نەكەت، ئەفە ژى وى تايىبەتمەندىا دەيكى كىم ناكەت د ۋيان و دلنەرمى و حەزىكىرنىدا ژ بابى، وەسا يا ديارە ژى كۆ ئەف چەندە تىشەكى فيتىيە د نەفسىن مەرۋاندا و ئەگەر تو بەرى خۇ بەدەيە ژيوارى دى بىنى بەھرا پەت ژ خەلكى چاکىيى دگەل دەيكى دكەن.

ئەفەزى ژ بەلگەيىن ديار و ئاشكرايە ل سەر رېزگرتنا خودايى مەزن بۇ دەيكى و رۆلى وى د پەروردەكىندا بابكان و چىكىندا زەلاماندا كۆ ب قى چەندى ژ ھەزى پەت دلۇقانى و چاکىيى دبىت ژ بابى.

ئەفەزى هندەك مافىن مەعنەوى نە دھىنە زىدەكىن ل سەر مافىن ماددى يىن ب حوكىمى شەريعەت و فيتەتى بۇ دەيكى دھىنە دان ژلایى عەيالانىفە.

هه قسه نگي دنابه را مافی ژني د ميراته و خودانكرنيدا د

شه هريمه تي ئيسلاميدا

پيشگوتن

دئ ل فيرى فەكولىنى كەين ل دۆر پەيوەندىيا دنابه را مافى ژنى د ميراته و خودانكرنيدا ب رىكا هندەك مەسىھەيان د ميراتيدا و دئ پتر ل سەر ل وان كاوداندا كەين يىن ژن تىدا نيقى وەردگريت ب تايىهت ل هەر چار كاوداناندا (كچ و دەيك و خويشك و هەۋزىن).

تىپبىنى: د قى بابەتىدا هندەك زاراڤىن شەرعى دئىنە بكارئىنان مە وەكى وان ھىلائىنە و نە وەركىپاينە نەكۆ وى رامانى نەدەن، بەلۇ دئ رونكرنهكى دەينى، زاراڤى (فرض) رامانا وى چەندى ددەت كو ئەفە ئەو پشکە يا خودى دانايى و دەستنېشانكى كەسەكى مافى گوھورىنا وى نىنە، زاراڤى (تعصىب) وى چەندى دگەھىنەت كو ئەفە گرىدایى بابەتى مەرفۇقاينى يە ژلايى رەن فە، و زاراڤى (عصبة) زى رامانا وى چەندى ددەت كو ز لايى رەن فە دگەھىتى، بەلۇ ل شوينا زاراڤى (حجب) مە زېباركىن ب كارئىنايە. (راستەھەرئى كتىپى).

ئىك : پەيوەندىيا ميراتەي ب خودانكرنا كچى قە

1- ئەگەر مروۋەك مۇ و كچەك بتنى ھەبىت و وى ج ميراتگەرىن دى نەبوون نە ب (فرض) نە ب (تعصىب) ئەو ميراتە ھەمى دى گەھىتە كچى (نيقەك ب (فرض) و نيقا دى بۇ دزفريت)، ئەۋۇزى دفى حالەتىدا وەكى وى يە يى د مرىيت و كورەك بتنى ھەبىت وى دەمى ھەمى ميراتە دى گەھىتى وەك (تعصىبا)، ئەف حالەتە ژى بۇ هندى دزفريت كو كچى كەس نىنە خودان كەت وەك برا يان مام يان كەسەكى دى يىن خودانكرنا وى ل سەر وان پىدۇقى دبىت لەوا دى ھەمى ميراتە گەھىتى داكو خۇ پى خودان كەت و ل بەر چاڭ ودرېگىت كو چىدېبىت ئەو كج يا شويكى بىت و ھەۋىزىنى وى يى خودان دكەت و ھەمى پىدۇقىن وى دابىن دكەت.

2- ئەگەر دگەل كچى كورەك ژى ھەبۇ وى دەمى ميراتە دى ب ۋى رەنگى ھىتە لىكەھەرن: كج دى نىقەكا بەھرا كورى ودرېگىت و ل ۋىرەت دى كچى (عصبة) ھەبىت ئەو دى ب ئەركى خودانكرنا وى رابىت ئەگەر پىدۇقى بۇ و ديسان دى بىتە سەميان (ولي) بۇ وى ل دەمىش شوي دكەت و دى بىتە پارىزەر بۇ وى دەمىش توشى ھەر رەنگەكى مەترسىي ببىت، ديسان سەرەتايى ھندى ژى دەمىش شوي دكەت دى مەھرا خۇ ودرېگىت و دى مال بۇ ھىتە دورستىرن و رايىخستان ژلايى ھەۋىزىنى وى فە دگەل كو خودانكرنا وى ژى دى بىتە ئەركەكى پىدۇقى ل سەر زەلامى، بەلى برايى وى ئەڤى

دووچارکي هندى بههرا وي ژ ميراته هى ودرگرتى دى چيت هەمى
پىدھيا دابىن كەت بۇ ھەۋزىنا خۇ ژ (مەھر و مال و خودانكىنى)
ئەۋھەزى وەلى دكەت كو پىر دگەھىتە كچى ژ وي برايى دووچاركى
هندى بههرا وي ودرگرتى.

داكۇ پىر ۋى مەسىھى ئاشكرا كەين دى ھزر كەين كو زەلامى مەر و
دوول دويىش خۇ ھىلان (كۈرى مامى وي يە و ميرات (30000
دولارن):

كۈرى كۈرى	كچا كۈرى
2	1
20000 دوولار	10000 دوولار

قىيىجا ئەگەر پىمامى فيا بخۇ كچا مامى خۇ بخوازىت كج دى مالى
خۇ ھەميى راكەت و ھەلگريت و كورك دى مەھرى دەتى چىدبىت
وان ھەمى پارىن ودرگرتىن و پىر ژى بن دگەل ئامادەكرنا مالى و
رايىخستنا وي سەرەپايى بارى خودانكىندا وي، ل قىرى كى پىرى
و دردگريت و كى ب بھاتىرە؟ بەرسىف ئەوه بى گومان كچە دگەل
نيشا بههرا پىمامى ئەقا ودرگرتى.

3- ئەم دشىين ل قىرى تىبىنیا پەيوەندىيا بھېز بکەين دنا فەرا
بىرەيا ميراته و بەرپرسىا خودانكىنى د ۋان ھەردۇو نموونەيىن
خوارىيدا (ئەگەر ميراته (40000) دوولار بن):

کج	باب
2/1	6/1 + يى مايى (تعصبا)
3	3
20000 دolar	20000 دolar

کج	دهيك
3/1	6/1 + يى مايى بۇ دزفرېت
3	1
30000 دolar	10000 دolar

ل ۋېرىدى بىنinin كچى (عصبة) يى دگەل ئەۋزى باپىرە (بابى مرى) و باپىر ژى يى ل جەھى باپى يە د پىدەفيا خودانكىنىدا ئەگەر نەفيا وى يا پىدەفى بىت لهوا نىف بەھر ژ ميراتەي وەرگرت و نىقا دى باپىرى وەرگرت.

بەلى د نمۇونەيى دووپىدا دى بىنinin كچى (عصبة) نىنە لهوا داپىر ميراتەي دگەل وەردگرىت و داپىر نەيا بەرپرسە ژ نەفييەن خۆ چونكى د بىناتدا نەيا بەرپرسە ژ زارقىكىن خۆ - چونكى باب يى بەرپرسە ژ خودانكىنا وان - لهوا نابىت پىدەفى ل سەر داپىرى كو ئەو وى نەفيي خودان كەت، لهوا بەھر و پشك ژى ژ ميراتەي هاتنە گوهورىن، داپىرى (10000) دolar وەرگرتن و كچى سى جاركى هندى وى وەرگرتن چونكى (پاراستن) بۇ كىيم بwoo و لايەننەن خودانكىنا وى لاوازبۇون، ئەف نمۇونە ژى بتنى بۇ هندى يە كو بىنە بەلگە ل سەر مەبەستا مە و نەبwoo هەزمارتىنى نە.

دورو: په یوهندیا میراته‌ی ب خودانکرنا دهیکی ۴

1- ئەگەر دهیک نیشا بابی ورگریت ل هندهك حاله‌تین کیم، ئەو وەکی بابی ورگریت د پتريا حاله‌تاندا، ئەگەر ئەڭ خاله‌تین خوارى ھەبۇون دى ب ۋى رەنگى بن:

حاله‌تى كىم

دهیك	باب
3/1	يى مایى (تعصیبا)

پتريا حاله‌تان

كور	دهیك	باب
يى مایى (تعصیبا)	6/1	6/1

و ب دورستى ڙى د حاله‌تى كىم دا باب كەفili دهیكى يە چونكى هەڤزىنى وى يە و هەمى ئەركىن ڙيانا هەڤزىنى د كەفنه سەر ملى وى لهوا دهیك دى سىكى ورگریت ب تمامى و باب دى دورو سىكان ورگریت دگەل بارى خودانکرنا وى و زارقىن وى ڙى، و ئەگەر دهیك هەڤزىن نەبىت (ئانکو ھاتبىتە بەردان ڙ بابى) ئەو وى دەمى يَا ل ڙىر كەفالەتا بابى خۇ يان برايى خۇ، لهوا دى (6/1) گەھيتى.

2- ئەڭ ھەردوو نموونە په یوهندیا بەيىز ديار دكەن دناۋبەرا میراته‌يى دگەھيتە دهیكى و خودانکرنا وى.

باب	دهیک	برا
بىٽ مایى (تعصىبا)	3/1	بىٽ هاتىه ڙپاركرن ڙبهر بابى

دهیک	برايهكى نهدهيبابى
3/1	بىٽ مایى (تعصىبا)

بابى ل فىرىٽ برايى نهدهيبابى ڙپاركر چونكى ئهو ڙ وان بهرپرسه
کو خودان کەت و د ھەمان دەمدا دەيکى برا ڙپاركر چونكى
بهروقازى ئهو نەيا بهرپرسه ڙ خودانكرنا وان، بهلکى ئهو برا
دبىته بهرپرس ڙ دەيکى چونكى ئهو دەيکا وى ڙى يه و بهرپرسيا
وئى ياد ستويى ويدا و ماقى خودانكرنا وئى يى ل سەر ھەي، ل
فىرىٽ ئەم تىېبىنيا هندى دکەين کو بهەرا برايى هندى يا بابى يه
چونكى ئهو جھى وى دگريت د خودانكرنىدا.

3. چىدېيت د ۋان ھەردوو نموونىن خوارىدا پتر باودريما مە
موکوم ببىت ب گرىدانما خودانكرنى ب ميراتەي ۋە:

دهیک	برايهكى دهيبابى
3/1	بىٽ مایى (تعصىبا)

دهیک	گەلهك برايىن دهىبابى
6/1	بىٽ مایى (تعصىبا)

د نموونه يي دوويدا دهيك سيل ودرگرت چونكى كورهك ب تنى
 ههبوو و ئهو يي بهرپرسه ژ خودانكرنا وي، بهلى دهمى گلهك برا
 بن دهيك دى (6/1) ودرگريت گههيتى ژبهر گوتنا خودايى مهزن
 {فإن كانوا أكثر من ذلك فلأمه السادس} {النساء: 11)، ئانكى (و
 ئهگەر [ئەۋى مرى] برا ھەبن [خويشاك و برا، دوو يان پتر،
 شەشىك بۇ دەيىكا وي يە)، چونكى كەفالەتا دەيىكى بەرفەھەر بۇ و
 كەفتە د ستۆيى گەلهك براياندا، ل ۋېرى ژى بەھرا وي كىيم بۇ ژ
 سىكى بۇ شەشىكى چونكى گەلهك كورپ د بەرپرسن ژ خودانكرنا وي
 ئهگەر ھات و ئىك يى ھەزار بۇو ئىكى دى دى خودان كەت.

سُ : پەيوەندىيا ميراتەي ب خودانكرنا خويشىكى قە

1- ئهگەر خويشكەك ب تنى ھەبوو د ميراتەي دا و ج برا نەبۈون
 ئهو دى نيقا ميراتەي ودرگريت و نيقا دى ژى دى بۇ هيته
 زۇراندىن چونكى ج ميراتگەرىن دى نىبن، ئهگەر برايەك ھەبوو
 وي دهمى ئهو دى نيقا وي ودرگريت ئانكى ميراتە دى ئىتە
 ليكىھەكىن بۇ سى بەھرا ئهو دى ئىكى ودرگريت و برا دى دوو
 بەرھرا ودرگريت، و كاودانىن خويشىكى ل ۋېرى ب تمامى وھكى
 يىبن كچى نە ج ب تنى و ج دگەل كورى لهوا ئەڭ نموونە بەسە.

2- ديسان دهمى خويشك نيقا بەھرا برايى خۇ ودرگريت، ئهو ج
 ناودرگريت دهمى باب ھەبيت چونكى ھينگى باب بەرپرسە
 بەرپرسىيەكا تەمام ھندى ئهو يا نەشويكى بىت و ھەلبەت

ههستکرنا بابی ب بهرپرسیا خودانکرنا زاروکین وی یا جودایه ژ
بهرپرسیا برای بهرانبهر خویشکین وی، لهوا ج ناگههیته وی دهمی
باب ههبت بهل دگهل برای سیئک گههشتی.

3- دیسان پهیوندی باش دیار دبیت دهمی ژنهک د مریت و برایخ خو
و ههفڑینی خو ل دویش خوړا د هیلیت، ل فیروز دی نیقا میراتهی وی
ودرگریت ژبهر نهبوونا (چهقین میرات ودرگر) دگهل هندی خویشك
دی نیقا دی ودرگریت چونکی زلامی خویشك نهی بهرپرسه ژ
خویشكها ههفڑینا خو (دشا خو)، لهوا نهم دشیین مافی خویشك د فان
نمونه یاندا بهرچاڻ بکهین و سه حکهین کا چهوا پله پلهی (تدرج)
تیدا ههیه:

باب	خویشك
ههتمی میراته	یا هاتیه زربارکرن

برا	خویشك
2	1
3/2	3/1

ههفڑین	خویشك
2/1	2/1
1	1

خویشك ب تني
2/1 فرض + یا مایی ژی بو دزفریت

ئهگەر وەك ھىلەكا (بىانى) نەخشەيەكى بکىشىن دى بىنин ژ
 (چوونەيى) دست پى دكەت دەمى باب يى ئامادە بىت بەلى دگەل
 برايى سېيك دگەھىتى و دگەل ھەۋزىنى خويشكى نىف دگەھىتى و
 دەمى ب تىن بىت ھەمى ميراتە دگەھىتى، سەرەپايى ھندى د ۋان
 ھەمى ويناندا كەفالەتكەدا دى يا ھەى بۇ وى كوشويىرنە ئەۋۇزى
 بارسقىكىيەكا تمامە بۇ ژنى د ھەمى بەرسىياندا.

4. ديسان پەيوەندىيا ميراتە ب خودانكىنى ۋە ديار دبىت د
 ميراتەيى برا و خويشكاندا ژلايى دەيىكى ۋە (برا ماك)، وى دەمى
 برا وەكى خويشكى دگەھىتى چونكى پەيوەندىيا مروۋاتىنى يا لاوازە
 لەوا گەلەكا كىيمە و ناهىتە چاۋەرىكىن كوشويىشقا خۇ ياز
 دەيىكىقە خودان كەت لەوا خودايى مەزن يەكسانكىن د ورگرتنا
 ميراتە دا، قىيىجا ئەگەر ژنكەك مەزۇن و ئەۋىزىن ل خوارى ل دويىش خۇ

ھىلان دى ب ۋى رەنگى بىت:

خويشك ژلايى دەيىكى	برا ماك (برا ژلايى دەيىكى)	دەيىك	ھەۋزىن
شريكىن د سېيكى دا 1	1	6/1 1	2/1 3

ل قىرى ئەگەر خويشكى دورست با ژلايى بابى دگەل برايى دورست
 دا نىقا برايى خۇ ورگرىت، بەلى دەمى پەيوەندى لاواز بۇو
 ھەردوويان وەكى ئىك ورگرت (ژن بىت يان زەلام بىت).

چار: په ھیوہندیا میراثه ب خودانکرنا هه ۋېرىنى قە

يا دياره دەمى زەلام دەرىت هەۋىندا وى دى نىقا وى مالى گەھىتى
يا كو زەلام وەردگريت بەلىنەن تاشتىن ھەين پىدۇقىلە ل سەر
راوەستىن:

1- ڙنا شويكىرى ڙيانا خۆ د بۇرىنيت د كەفالەتا تمام دا ب وى
رەنگى مە دياركىرى، ئانكۇ ھەمى دەما ئىككى ھەى و خودان دكەت،
لەوا بەختى وى باشتە ژ زەلامى ب تايىبەت ب وى بەھرا دگەھىتە
ھەردووكان ب مرنى.

2- بەھرا پتر ئەوه كو زەلامن كاردكەن و پارەي بىدەستقە دئىن
دا كو ڙنگى خودان كەت ئەڭا مژوپىل ب مال و زارۇكانقە، لەوا
زۇربەيا جاران زەلامى پتر سامان يى ھەى ژ ڙنگى ۋېچىغا ئەگەر مر
و ڙنگى چارىك يان ھەشتىك گەھىتى ئەو وى دەمى گەلهك پترە ژ
بەھرا زەلامى ئەگەر زەلامى نېچەك يان چارىكەك وەرگرت، بۇ
نمۇونە ئەگەر زەلامەكى (120000) دولار ھەبن چارىكَا وان
(30000) دولارن و ھەشتىك (15000) دولارن، و ئەگەر ڙن مر
و وى (40000) دولار ھەبن نېچە وان (20000) دولارن و
چارىك (10000) دولارن و د ئەنجامدا ھەمى دەمما ڙن ب
بەختى ژ زەلامى و كىم جارا زەلام ب بەختى ژ ڙن، بەلى ئەف
خالا بەھىت دى فى ئەنجامى گوھورىت.

3- ئەگەر ھەۋىنىڭ ژنگى مى د بىنیات دا پېيىدفيه رازى بىت شوى
بىكەت پشتى ژفانىن وى ب دوماھى دەھىن ژبەر گۇتنا خودى
{والذين يتوفون منكم ويدرون ازواجاً يتربصن بأنفسهن أربعة أشهر
وعشرأً فإذا بلغن أجلهن فلا جناح عليكم فيما فعلن في أنفسهن
بالمعروف والله بما تعملون خبير} {البقرة:234}، ئانکو (ژ ھەوه
ئەھۋىت دىمرن و ژنان ب پاش خۆقە دەھىلەن، دەپت [ئەف ژنە بەرى
شوى بىكەن] چار ھەيف و دەھ روڙان خۆ بىگرن، فييچا ئەگەر
گەھشته دويماھيا دەمى خۆگرتنى، چو گونەھ ل سەر ھەوه نىنە،
نە دىف عادەتى كارى خۆ بىكەن [دا بىنە خواتىن و جارەكە دى
شوى كەن] خودى ب كار و كرياريٰت هوين دكەن ئاگەھدار و
شارەزايە)، ديسان زەلام ژى ئەگەر ھەۋىنى وى مى پېيىدفيه ژنگەكە
دى بخۇ بىنیت ئەقەمۈزى بۇ بەرژەوەندىيا ھەردووکايىھ داكو دەھمەن
پاقىزى پەيدا بىيت و كەسەك بى بەھر نەبىت ژوئى پېيىدفيا
سروشتى بۇ ژيانا ھەۋىنىي، فييچا ئەگەر زەلام بچىت ژنگەكە دى
بخۇ بىنیت دى پتر دەتى ژوئى ئەقا ژ ھەۋىنى وى يا ئىيىكى
گەھشتىي، بەلى بەرۋاھى ژنى ئەگەر جارەكە دى شويكى دى ھەمى
تىشى وەرگرىت ژ زەلامى نوى ژ مەھر و زىيەر و مال و خانىا،
زېدەبارى ئەركى خودانكىندا وى ژى دى بىتە ئەركى وى.

4- ئەگەر ژنگى شوينەكرەفە بەھرا پتر حالەتا ئەوه كو كورپىت
ھەين لەوا دى بەھر ھەبىت د مالى كورپىت خۆدا ھندى د بچوپىك
بن و نەشىن دويىرى وى بىزىن و ئەگەر نە دى جارەكە دى

خودانکرنا وئى كەفيتە سەر بابى وئى يان (عەصەبا وئى)، (كىندي) دېيىزىت: ئەگەر باب مەرى دى بۇ دەيكى بەھەرك ھىتە دەستنىشانكرن د مالى باپيرىدا و ئەگەر ج مال نەبۇو دى خودانکرنا وئى ل سەر كەس و كارىن وئى بىتە (عصبة)، ديسان دېيىزىت: ئەگەر دەيك پىدەقى بۇو دى ژ ئەصلى مالى وئى كورىت خۇ فروشىت داكو خۇ پى خودان بىكتە و ئەگەر كور پىدەقى مالى وئى بۇ نەشىت ژى وەرگرىت بتنى ئەگەر ب رازىبۈونا وئى نەبىت، و ئەگەر كور د مەزن بن دى خورتى ل وان ھىتە كرن كو پىدەقىت دەيكا خۇ بجهبىن ئەگەر يا هەزار بۇو ئەگەر وان ب رازىبۈونا خۇ ئەڭ چەندە نەكىر، ديسان خۇ ئەگەر دەيكى شوي ب زەلامەكى دى كر پشتى ژ بابى ھاتىيە بەردىان ئەڭھەزى نابىتە رىڭر كو كور دەيكا خۇ بخودان نەكتە.

ژ ئەڭلا بۇرى ھەمىي وەسا بۇ مە دياردىت كو ب چو رەنگان سىتم ل ژنى نەھاتىيە كرن د مەسىلە وەرگرتنا میراتەيدا.

پىنج: ھندەك حالە تىن دى

ھندەك مەسىلە يېت ھەين باش تىدا ديار نابىت پەيوەندىيا میراتە ب خودانكرنى ۋە، ژ وانا ئەڭلىخوارىنە:

میراتی دا پیری

ئهگه ر ڙ میراته و درگرا ئهفه ههبوون دئ ب ڦي رهنگي بيت

دھيکا دھيکي	بابي بابي	دھيکا بابي	باب
6/1	يٽ هاتيه زٻارڪرن ب بابي	يا هاتيه زٻارڪرن ب بابي	يٽ مايي (تعصيما)

بابي ل فٽري دھiek و بابيin خو زٻارڪرن ڙ ميراتهي چونكى ئهو
يٽ بهرپرسه ڙ خودانكرنا وان ئهگه ر پيڏي بوون، بهل دھيکا
دھيکي کو خهسيما بابي يه چونكى دھيکا ههڦيئنا وي يه، ڙبهره
ئه نهيو بهرپرسه ڙ خودانكرنا وي لهوا (6/1)ي گههشت و د
ههمان مهسهلهدا ڙ ههڻكوييان دھيکا بابي و ڙ زهلاما ڙي بابي
کو ئه و بهيڙترين پهيوندي دگه مروڻي مرى هه، لهوا
ههڻكوييفين وان ڙ ڙن و زهلامان چ بهر و پشك ناگههنه ڙبهره
ههبوونا كافلهکي (سهميانهکي) کو پسيار ل دکهت.

ئهڻ ويئه وه له دکهن بگههينه ڦان بريارين شهرعى ييٽ خوارى:

- 1- ههبوونا تهرازيه کا خودايي يا دورست و هويربين دنافبه را
مافي ڙني د ميراته و خودانكرنيدا.
- 2- ئهگه ر کهفالته کا بهيڙا مسوگه ر بـ ڙني هاته دابينكرن دئ
پشكا وي کيٽمتر ل هيٽ ڙ يا زهلامي د ميراتهي دا چونكى مافي وي
د خودانكرنيدا يٽ بهيڙه.

3- ئەگەر لايەنيت كەفالەتى كىيم بۇون ژن دى وەكى زەلامى وەرگرىت وەكى برا دىگەل خويشكىن ژلايى دەيکىقە و چىدبىت ژى پشك و بەھر ژ ميراتەي بىگەھنى و نەگەھنە هەفکويفى وى ژ زەلاما.

4- ئەگەر ئەو مافىت ژنى ھەين بدانىنە لايەكى و بەھر و پشكىن وى د ميراتەيدا -ھەر چەند بىت بدانىنە لايەكى دى بو مە ديار دبىت كۆ ژن گەلهك بەخت باشتى و چىرتە ژ زەلامى ئەۋەزى نە ستهمە ل زەلامى بەلكى چاڤدىريەكە بو لاوازيا ژنى ژ كاركرن و بدەستقەئىنانا رزقى لهوا خودايى مەزن ل شوينى ئەۋەمى مافە بو دابىنكرن داكو بىزىن ژيانەكا ب رىز و كەرامەت چ كچ بىت يان هەۋىزىن يان دەيىك.

نافه روک

- 3 ..... پیشگوتنا و مرگیری
- 4 ..... پیشگوتن
- 5 ..... مافی کچی د خودانکرنیدا د شهريعه‌تی نیسلامیدا
- 7 ..... ئىك: بهلگه ل سه‌ر پيدفيا خودانکرنا زارۋقا ل سه‌ر بابى د شهريعه‌تی نیسلامیدا
- 7 ..... دوو: تاييەتمەندىيا كچى د خودانکرنىدا
- 9 ..... بوجۇنا ئىكى: خودانکرنا كچى حەتا شوي
- 7 ..... دكەت و يا كورى حەتا پېيدگەھىت يان كاردكەت
- 9 ..... بوجۇنا دووئى: جوداھى نىنە دنافبەرا كورى و كچىدا د خودانکرنىدا
- 11 ..... گەنگەشە و ئىكلاڭرن
- 16 ..... مافى هەۋزىنى دخودانکرنىدا د شهريعه‌تی نیسلامیدا
- 16 ..... پشكا ئىكى: بهلگەيىن پيدفيا خودانگرنا هەۋزىنى د شهريعه‌تی نیسلامیدا
- 19 ..... پشكا دووئى: رىزدەيا مالى پېيدفى ل سه‌ر زەلامى بۇ خودانکرنا ڙنى
- 22 ..... لايهنىن خودانکرنا هەۋزىنى
- 31 ..... مافى دەيكى د خودانکرنىدا د شهريعه‌تی نیسلامیدا
- 31 ..... خالا ئىكى: بهلگه ل سه‌ر پيدفيا خودانکرنا دەيكى ل سه‌ر كورا د شهريعه‌تی نیسلامیدا
- 33 ..... خالا دووئى: تاييەتمەندىيا دەيكى د خودانکرنىدا

خالا سیّ: دهیکى پتر مافى هەی ژ بابى ل سەر

زارۆكىن خۇ بۇ قەنجىكىرنى دگەل.....	34 .....
ھەۋسەنگى دنابېرا مافى ژنى د ميراتەى و	
خودانكىرىيىدا د شەھرىيەتى ئىسلامىدا	37 .....
ئىك: پەيوەندىيا ميراتەى ب خودانكىرنا كچى فە	38 .....
دوو: پەيوەندىيا ميراتەى ب خودانكىرنا دەيكى فە	41 .....
سى: پەيوەندىيا ميراتەى ب خودانكىرنا خويشى كچى فە	43 .....
چار: پەھەپەندىيا ميراتەى ب خودانكىرنا ھەۋىشىنى كچى فە	46 .....
پىنج: ھەندەك حالەتىن دى	48 .....
ميراتى داپېرى	49 .....